

Egy hajóvontató emlékeiből

Ha az ember ezt a szót hallja, hajóvontató, önkéntelenül is felmerül lelki szemei előtt a kép: roskadozó, hámokba fogott emberek hada húzza a Volga vizén ringó hajót, miközben hallja az elnyújtott, panaszos dalt: Ej uh-nyem...

En is ilyen hangulatban köszöntem be Deszken a már 87. életévében járó Milenko (Milán) Rádivy házába, hogy egy kicsit elbeszéljünk a régmúlt időről.

Amikor beszélgetni kezdtünk, az volt az első kérdés: Milenko bácsit miért hívja mindenki Milán bácsinak? Ezen jóízűt nevetett, és azt mondta: erre a választ az elején kell kezdeni. Mindjárt a születéssel. Amikor ő megszületett, 1898. január 11-én, a szülei a Milenko nevet adták neki. A pópának is ezt a nevet mondta be a keresztkomá, így is lett anyakönyvezve, de a születésénél segédkező bábaasszonynak nyilván nehezebbre esett ezt a nevet kimondani, és ő csak Milánnak nevezte. Ez a név aztán ráragadt. Csak 1916-ban, a sorozáson derült ki, hogy az ő valódi neve Milenko. De ő már a falubeliek számára örökre Milán maradt.

Miután tisztáztuk a névvel kapcsolatos bonyodalmat, rátértem jövetelem céljára, és megkértem, mondaná el, hogyan lett belőle hajóvontató? Erre megint azt válaszolta: ezt is az elején kell kezdeni. Mivel az édesapja, de még a nagyapja is ezt a mesterséget űzte, ő már ebbe született bele, és számára ez volt a természetes. Már mint kisdíák részt vett az édesapja mellett a testvéreivel és unokatestvéreivel a hajóvontató utakon, és amiben tudott, segített a felnőtteknek. Persze ők már nem emberi erővel vontatták a hajókat, hanem lovakkal. Így lett belőle már gyerekkorában lövőzető a hajóvontatóknál.

Abban az időben a hajókat hegymenetben — a víz folyásával-ellenkező irányban — lovakkal vontatták. Hogy melyik hajóhoz hány ló kellett, azt mindig a hajó nagysága és rakománya határozta meg. Így egy-egy nagyobb hajó vontatásához több család is összefogott.

A hajóvontatás mindig csapatmunka volt, melyben csak a jól összeszokott és összetartó családok vehettek részt. Ezek között voltak szerb és magyar családok is a legnagyobb egyetértésben. Milenko bácsi is a csapatban tanult meg jól magyarul, azelőtt csak szerbül tudott. Amikor kimaradt az iskolából, természetes volt, hogy a család birtokában levő földek megművelésén kívül hajóvontatással is foglalkozzon. Mint hajóvontató, a Tiszán Becsétől Szolnokig, a Maroson Szege dtől az Arad melletti Pécskáig és a Körösön Szarvasig dolgozott. Hogy hány-

szor tette meg gyalog, a lovakat vezetve ezeket az utakat, azt meg sem tudja mondani.

Hogy mikor és hol tudták a lovakat vezetni, azt mindig a folyók vízszintjének magassága határozta meg. Szinte rendszeres volt, hogy a hajót hol a jobb, hol a bal partról vontatták. Például a Tisza jobb partján haladva Bácskában, a bal parton pedig Bánátban taposták az úttalan utak sarát. Embertelenül keserves, kemény munka volt ez, kimerítette az embereket és a lovakat.

Milenko bácsi 1919-ben megnősült, és két lóval önállósította magát. Később vett még 3 lovat, de legtöbbször csak 4 lóval dolgozott. Az édesanyja 1924-ben, az édesapja 1927-ben bekövetkezett halála után a testvérekkel elosztották a családi birtokot. Neki jutott 8 hold föld, a felesége hozott a házasságba 3 holdat, és a hajóvontatással keresett pénzeiből vett még hozzá 12 holdat. Így lett belőle keserves munka után 23 holdas gazda. Mivel már nem bírta elvégezni a hajóvontatást, mellett a földek megművelését is. 1930-ban felhagyott a hajóvontatással, és attól kezdve csak földműveléssel foglalkozott.

Amikor idáig jutottunk a beszélgetésben, megkértem, térjünk vissza a hajóvontatáshoz és meséljen arról, milyen cégeknek, milyen hajókat és milyen rakományokat vontattak? Itt említette az Újszegedi Kendergyár „Bácska” nevű hajóját, amelyet 14 lóval kellett vontatni Szolnokig, ahol aztán úgy megrakták kenderrel, hogy alig fért el a híd alatt, amikor lefelé úszott. Visszaútban már egy hajót sem kellett vontatni, mert hozta a víz lefelé, csak kormányozni kellett. A hajó személyzete 5 fő volt. Egy a kormányos, a többi 4 meg végezte a hajón adódó munkákat és közreműködött a kikötések alkalmával.

Éjszaka sem felfelé, sem lefelé nem közlekedtek a hajók, csak ha tiszta és holdfényes volt az éjszaka. A hajóvontatók a hajón vitték a szekerüket, amit megraktak mindazzal, amire a csapatnak és a lovaknak az úton szükségük lehet. Amikor célhoz értek, kirakták a szekeret és azzal tértek haza. A hajót meg új rakományával hozta a víz lefelé.

Milenko bácsi említette, hogy ő szívesebben dolgozott a kisebb hajókkal, amelyek vontatásához kevesebb ló is elég volt. Példának említette a szegedi Bachmalom „Katica” nevű hajóját, amely 30 vagon (abban az időben 1 vagon = 10 tonna) súlyú áru szállítására volt alkalmas. Ha a Tiszán közlekedett, 3 lóval, ha a Maroson, 8 lóval vontatták, mert a Marosnak nagyobb a sodrása. De függött a lóerőigény a hajók alakjától és önsúlyától is. Az első világháború

előtt egy „Tisza” nevű hajót vontattak 32 vagon kukoricával rakva Becsétől Szolnokig, amelynek vontatásához 14 ló kellett. Voltak fából és voltak vasból készült hajók. Némelyeknek hegyes volt az orruk, másoknak gömbölyded, amelyeket a hajóvontatók borjuszájú hajóknak neveztek. Ilven volt a „Viktor” nevű hajó is, de volt több is, csak már a nevüket elfelejtette. A hajótulajdonosok közül is soknak elfelejtette már a nevét, de még most is emlékszik egy Gruber nevűre és a Strasser és König cégre.

A vontatólovak befogásának is megvolt a szabálya, attól függően, hogy milyen széles volt az a parti sáv, amelyen haladhattak. Elöl mindig egy ló ment, ez volt a vezérlő, utána ha keskeny úton haladtak, kettesével voltak befogva a lovak, ha szélesebb az út, több is egymás mellett. A menetet mindig egy ló zárta, amelyet a hajóvontatók „kurtulás”-nak neveztek. (A hajók vontatásához használt rudat és hámokat a szegedi Móra Ferenc Múzeum részére a bátyjával együtt ők készítették el.)

Hatalmas és rendkívüli erőfeszítéseket kívánó munka áll Milenko bácsi mögött. Most már mint nyugdíjas téjesztág élvezi a jól megérdemelt pihenést — pedzettem az újabb témát. Erre csak elnevette magát és azt mondta: ez megint egy külön regény. Hiába dolgozott meg keményen mindenért, amije volt, kuláklístára került... Ebesre deportálták... 1953-ban került haza, de két hét múlva kiutasították a faluból úgy, hogy 1957-ig Újszegeden lakott. 1960-ban kapott 5 hold földet és 5000 forint kárterítést. Ezzel a földdel lépett be a téjeszbe. Jelenleg már tényleg minden jó lenne, de hat évvel ezelőtt megövezgyült, ami a legnagyobb veszteség életében.

Tudom, hogy még ma is tevékeny tagja a deszki „Bánát” kultúrcsoportnak. A Narodne Novine és a mi lapunk, a Délmagyarország is megírta, milyen sikereik vannak az ősi szerb vitézi énekek előadásával.

— Hát igen — enyhült meg és elmesélte, hogy egy budapesti fellépésük alkalmával, amikor kijött az előadásról, egy asszony csókkal köszöntö meg azt a szép élményt, amiben része volt. Ekkor megkérdezte, értette-e miről énekeltek? Az asszony azt felelte, nem ért szerbül, de az előadás módja olyan szuggesztív volt, hogy az is élvezte, aki a nyelvet nem érti.

Már búcsúzni készültem, amikor elővett egy levelet és megmutatta: a kecskeméti Erdei Ferenc Művelődési Központ meghívója volt az 1984. július 4-i kalocsai Duna menti Folklor Fesztiválra.

BERKES ÁKOS

Osztóján Béla

Korán kelő lányok

Tiszta szemű öszikék
kicsit búsak, álmosak
jönnek mint az özikék
illatosak lányosak

Reitlik kicsiny emléiket
rezgetetik csengőiket
hogy sietnek hogy szaladnak
jönnek jönnek mennvin vamm

Lábuk lángos kardvirág
mégis bodorul a rét
raituk hasal a világ
hei tengernyi Margarét

Pszichológia

Gyermekeimre néztem a falon. Nem nyilvános kiállításon, hanem egy munkahelyen, egy íróasztal fölé, a fali lambériára rajzszeggel fel-függesztve, csak úgy. Volt ott vagy hat gyermekeim. A kicsinyek világának minden mozzanata szerepelt rajtuk és látszott, hogy különböző kéz készítette őket. Az egyikben hófehér ház állt, füstölő kéménnyel, a tavaszi rét, az új élet összes színeivel, üdeseivel, varázsával. A másikon farsangi kavalkádot örökített meg az ifjú alkotó, bizonyítván, azon is elfér minden elképzelhető szín és árnyalat. Az egyik kis festményen, amin — bevallom, rajza, komponáltsága miatt nekem ez tetszett legjobban — csupa sötét árnyalatokban díszelt a királyi vár, a katonák, a királykisasszony, a váron a zászlók, a vár körüli erdő. A helviség „tulajdonosa” látván időzésemet a kép előtt, rögtön magyarázatot is fűzött hozzá. Tájékoztatót, hogy aki ezt csinálja, az egy meglehetősen depressziós, kiegyensúlyozatlan gyermek, rajza is mutatja, csupa sötét színeket használt, sehol egy üde folt. Bizony, lelki apólasra, pszichológus közbelépésére lenne szükség — mondta, homlokát ráncolva, aprókat bólogatva.

Meglepődve ugyan, de tudomásul vettem a szakavatottabb, érettebb pedagógusi-pszichológusi gyakorlatlall rendelkező szakember véleményét, miközben még egy ideig elnéztem ezt a képet.

Sötét tónusok: depresszió, kiegyensúlyozatlanság, lelki zavar, Raktároztam a tanultakat, mint gyakorló anyja, sose tudhatom, mikor hasznosíthatom érték, pszichológusok bölcsességét...

Csupán egy röpke évet kellett várnom, saját szülött gyermekem, akiről hiszem, hogy ismerem lelke legmélyebb rezdülését, egy rajzlannvi rajzzal lepett meg. Néztam a képet, és komoran mészám. Fekete madarak, tintakék felhők, sötétbördő tetejű ház, hasonló virágok mellett, fekete ruhájú és hajú kislánnyal. Atvaúristen! — túrtam rémülten a hajamba, a rajzot forgatva. — Kicsikém! — néztem a gyerekre elérzékenyülve, a sötét tónusokra, meg a pszichológusokra gondolva.

— Milven napod volt ma?!

Az öt éves gyerek a buta kérdés után hasonló ábrázattal nézett vissza.

— Megvert valaki?!

— Nem! — válaszolta.

— Szomorú voltál?

— Nem! Miért kérdezte?

— Fekete pontot kaptál?!

— Nem! Pirosat!

— Bántott valaki?

— Nem! Miért kérdezel ilyesmit, anya?

— Picikém — szóltam már a túlfeltések aggódo hangján. — Miért feketék a madaraid, sötétbördő a ház, fekete a kislány, és sötétek a virágok is?!

— Ne butáskodj, anya! Nem volt más színem...!

KOVÁCS PIROSKA

„Rómáról jut eszembe ...”

46. Michelangelo kolostorai

A Termini pálvaudvarhoz közel, a régi római fürdők legnagyobbikának romjaiban 1563—66 között építették fel Michelangelo tervei alapján a S. Maria degli Angeli templomot. Diocletianus császár egykori fürdője 3 ezer személyt fogadott be. A beleépített templom nagyszerűen megőrizte a régi fürdő képét, főleg annak legfontosabb részét, a volt úszómedencét a nyolc gránitoszloppal. Ebben a bazilikában koronázták meg az olasz királyokat. A sekrestyében látható Viktor Emánuel esküvői képe, de a templom kövezetében van egy érdekesebb látnivaló, az 1702-ben készített napóra.

A haidani fürdő területén közvetlenül a bazilika mellett van a Nemzeti Múzeum (Museo Nazionale) is, amelyhez csodálatos kis kert tartozik. A nagyon régi ciprusok árnyékában szeretett munka közben megpihenni Michelangelo. Állítólag ezek nagy részét ő ültette. 1888-ban a hatalmas vihar kettő kivételével az összeset ki-tépte, de a két épségben maradt csodálatos szépségben pompázik.

Az egyik kolostorhoz gvend szálak fűtétek Michelangelót. A Via del Corsón menve, jobbra, a Piazza S. Silvestro, a főposta látható. Ez régen kolostor volt. A mellette levő kis templomban őrzik Keresztelő Szent János fejét. Ez a templom valamikor a kolostorhoz tartozott. A főposta épületében, ahol most nagy a forgalom, valamikor jámbor szerzetesek zsolozsmáztak, mit sem tudva a világról, elhanyagolva a földi dol-

gokat. Most a világ minden részével van kapcsolata e sárga épületnek. A templom sekrestyéje 1540 táján az akkori művészek, írók, irodalmárok találkozóhelye volt. Gyakran fordult itt meg Michelangelo is, hogy a ragyogó szépségű Vittoria Colonnát meglátogassa. Élete utolsó szakaszában a művész e csodás, tehetséges nőbe volt szerelmes. Hozzá írta a gyönyörű Márványtömb-szonettet.

Vittoria Colonna nápolyi hadvezér lányaként 1490-ben született, és 1547-ben halt meg Rómában. Michelangelo öt jóval túlélte. Férjes asszony volt. Férje halála után vigasztalást a val-lásban és a költészetben keresett. 1544-ben Rómában kolostorba vonult. Kora nagy költő nem csupán emberi mivoltáért tisztelték, de a költészetét is nagyra becsülték. Nevét nem a Bembo kardinállal és Bernardo Tassóval való barátsága, hanem Michelangelóhoz fűződő költői kapcsolata, valamint értékes költeményei teszik ismertté. Emlékét őrzi Michelangelo Márványtömb-szonettje:

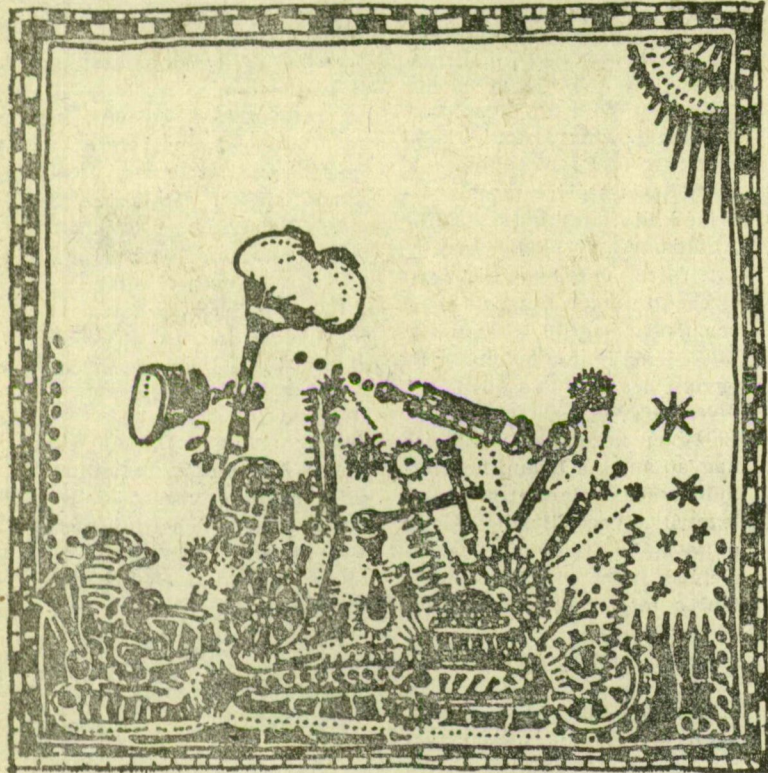
Nincs a legkülönb művésznek se terve
hogy ott ne élne bármely kőbe zárván —
csak kéz akadón s ihlet, mely e márvány
feleslegét az álomról leverje.

A rossz s jó bontatlan s elkeveredve,
minden, mitől menekszem s mire vágnám,
így reilik benned Diva! s íaj mi vár rám:
nem azt bontia ki vésum, mit szeretne.

Nem szépséged hibás hát, s nem szerelmed,
nem szidhatok balsorsot, rossz szerencsét,
nem foghatom végzetre, sem haragra,

ha szívedet hol halált hordsz s kegyelmet,
kontár szobrászod én, rosszúl szedem szét
mást, mint halált, onnét ki nem faragva,

TIMÁRNÉ MAKKÁR ERZSÉBET

VÁRADI GÁBOR RAJZA